

נשלח עליידי מעבידיו לשמש ככתב בפאריס. בפאריס הסתופק קסטלר בצילם של גדולי הדור בין מילחמות העולם, וגילה את חלוקת העולם, לדיברי אנד'רה מאלרו: "סיימים הקימנוסים והפאשיסטים". מפאריס העבר קסטלר לברלין, שם הפך קומוניסט, וכעבור שנים הגדיר את הצטרפותו למפלגה הקומוניסטית: "הדיאלקטיקה המרקסיסטית היא מחוכמת מאד. קשה לחמוק ממנה, כמו הדיאלקטיקה הפנוידיאנית...". בברלין מילא תפקיד של כתב לענייני-מדע, ובמיסגרת תפקידו השתתף במסע הצלבן הראשון מעל לקוטב הצפוני, שממנו שלה כתבות שהתפרסמו בכל העולם.

התרחקותו של קסטלר מהקומוניזם החלה במסע שאותו ערך בבריית-המועצות ובאסיה הרחוקה בשנים 1932-3. את יציאתו מתחומי הוסייה תיאר בכך שהוא שוב רואה בעד לחלוץ החכבת אנשים מטיילים עם כלבים. למרות ביקורתו על הגשמת הקומוניזם ברוסיה, נרתם למאבק בפאשיזם, ותמך במילחמת-האזרחים בספרד. רח. אלא ש: "במהלך החזרה הכלית הזאת שהתרחשה בספרד לקראת מילחמת-העולם, החלו מגיעות הידיעות הראשונות המפורטות במקצת על מישפטי מספכה. כל האישים הגדולים, הגיבורים שלנו, זינבאבא, קמינייב, בזכארין, הוואשני, הסירו בפניות מלפניהם ונתנו גלה שאינם אלא פורנים אמריקאים או בריטים...".

במהלכה של מילחמת-האזרחים בספרד הואשם קסטלר בריגול למען הרפובליקנים, והושלך לכלא של פראנקו

הוצאו להורג בידי סטאלין על ניוונה של המהפכה הרוסית חיבר קסטלר את סיפורו אפלה בצהריים. ראה אור בעיברית בהוצאת אחיאסף, 1963.

לאחר סערת האל שהכתיב שב קסטלר לאהבת-נישואיו, הפסיכולוגיה, תוך התמסרות לתיאוריה בדבר שני המורחות שפיתח מקליין, ובמשך תקופה ארוכה הוא עבד במחיצת מקליין בחקר אזורי-המוח לא-נדועים. עיסוקיו של קסטלר במדעים שונים מאז מילחמת-העולם הביאו אותו לידי גיבוש השקפת-עולם של "דקה לפני 12" על המין האנושי: "מראשית ההיסטוריה הרגו בני-האדם אלה את אלה. דהם ממשפטים. אך לפני לא היו לאדם אמצעים להגשים שואה מחלטה. הוא יכול להרוג עשרת-אלפים איש, מאה אלף, מיליון. ידוע לנו שהיה זה אכזרי להשמיר את כל הפלנטה. ואין כל סיבה שהאדם ישנתה מאלה. אין לכך תקדים בהיסטוריה. לא אנו המצאנו את הפסיופניה — היא מצינת את כל דיבריי-מיר-האדם... מראשית הציוויליזציה, היו קיימים קירבנות-אדם. בכל התרבויות. אברהם היה מכון לטבוח את בנו צחק, מאהבתו את האלוהים.

פירושו של קסטלר לתהליך-העקירה הקיים בכל העינים הוא: "לויאליות לשבט, או לאומה, למולדת או לדגל. לויאליות זו היא דיאלקטיקת-תופת, משום שעל-ידיה נעשית מלחמת לאומיות, מלחמת-אזרחים. אדם אינו עושה מלחמה למען עניינו האישי. איש אינו יוצא למלחמה משום שינאתו את האויב. האלטרואיזם של בני-האדם יוצר את האנואיזם של המין. דיאלקטיקת-התופת הזו קיימת מבראשית...".

ייתכן והסיבה שהביאה את ארתור קסטלר לחבר את השבט ה-13 הייתה כדי להקטין את פרופיל הלאומיות היהודי בעולם, ולאפשר ליהודים החיים בישראל לפתור את הקונפליקט הלאומי שלהם עם שכניהם באורח אוטונומי, תוך ניתוק מאוויים כוובים של יהדות העולם.

אחרי נפילת מאלאגה. נפסק לו גורדין של מוות, והוא החל מהרהר במשמעות החיים נוכח כל ההוצאות-להורג שלהן היה עד, כאשר מלווה אותו אימתו של אנדרה מאלרו: "היי-אדם אינם שווים דבר — אך דבר אינו שווה היי-אדם". על תקופה זו, שאותה הנציח בסיפורו דו-שיח עם המוות: "טוען קסטלר: "אתה אימרו פליכך כי יש צורך בצדק מהפכני. כי יש להמית בירייה, להסל, כי רק מופת המדינה היא הנותנת. אך כאשר מתרחשים הרברים לידך, מסיבה זו או אחרת, כאשר אינך יודע מיהו זה שמעוררים בך לפנות בזרז כדי להמית בירייה, מתחשך פך דבר-מה שניה...".

ממשלת בריטניה ביקשה מפרנקו רחמים על קסטלר, ששהה בספרד בשליחות היומון ניו דורניקל, ואנשי הקואדילו הננו אותו. אלא שגילוי ערך היי-אדם הרחיק אותו מן המפלגה הקומוניסטית לצמיתות.

בצרפת היה קסטלר עד למפלגה נוכח גרמניה הנאצית. הוא התגייס בשם בדוי לליגיון-הזרים הצרפתי, על-מנת להושיע את המאורק. בקאזבלנקה הוא ערק, ונבלט בספינת-דיג לליסבון, ומשם הגיע לאנגליה. את המיל-חמה עבר במיסגרת שידוריית-העמולה הנגד-גרמנים, שם התיידד עם ג'ורג' אורול, תוך ששניהם מגיעים לידו תממודי-דעם לגבי הטולטאריזם על צורתו.

בתקופה שלאחר מילחמת-העולם נימנה קסטלר בין מחברי הקובץ האל שהכתיב את נימוקיו לאירגון קבוצה של אינטלקטואלים אנטי-קומוניסטים. הסביר כעבור שנים בראיון: "היתה לי הרגשה שעלי לומר את הכל על הקומוניזם, על האנטי-קומוניזם ועל הטולטאריזם".

ראה אור בעיברית בהוצאת מסדה, 1945.

שמירולוגיה

תולעי תרבות

בשוליים של שירת הימין הקיצוני בארץ, מצוי משורר בשם איתן איתן. שהופיע לפני כשנה בתוכנית טנדו בטלוויזיה. הוטיף למילחמות, כיבושים ומוות. משורר זה, שמעולם לא זכה להגיה את קצה בוחנו על במות-הכבוד של השירה העיברית, זכה לפני שבועיים לפרסם שיר תחת הכותרת "ידיים במוסך-הסיפור של מערב".

בשירו כותב איתן איתן בין השאר שורות כמו: "ידיים אתם שתמותו במלחמה הבאה / שרופים בטנק או קרועים בפגז הלומי רסיסים / זכרותי ידיים ואברים פנימיים / אל תפחדו עכשיו... ידיים אתם / ידיים תמותו. לא אחים אויבכם ואחים אויבכם / כי יש תכלית לנשק בדרכו / כי טוב לדווח במוות מן הנטבחה בנוס / אני שדוכר אויבכם על בוז למוות / על בוז למוות שתמותו במלחמה הבאה...".

וכך ממשיך איתן איתן בחיבור קשת קלישאות שריות המועתקת מסדיל-השירה העיברית בעשרות השנים האחרונות ובתי-וערב, החל משירת אורי-צבי גרינברג, יונתן רטוש ועד לאחרוני המודרניסטים. במיקצבים ספק-שיריים, ספק-מילחמתיים, הוא מוציא להורג את כל ילדי הארץ הזאת. מבחינת ערך שירי דומה שירתו של איתן איתן למיקצבים אנוכרסקומטים שחברו על מצע גוש-אמונים.

אלא שפירסום השיר בחורב הביא לסערתי-רוחות בין קוראי הסיפור של הצהרון. משה שמיר, עורך מדור הסיפור, נאלץ להגיב על גל מיכתבי ומחאות הקוראים, ולצאת להגנת הנשורת הדידופשיסטית של איתן איתן.

במלאכה זו אין בקיא כמשה שמיר, עוד מהתקופה שבה שימש כפולטרוק במיל-חמת-השיחור, ואחר-כך בשנות המדינה הראשונה, כמקל ז'דאנובי של ההנהגה המפ"מית כלפי סופרים ססרתו. וכאותה אימרה נפוצה בין בוגרי השומר-הצעיר: "ז'דאנוב פעם — ז'דאנוב תמיד". הפי של שמיר את שרוליו ויצא למלחמת בני-אור בבני-חושך.

שלב ראשון: קודם מפרסמים את תגובתו של משה שמיר למיכתבי הקוראים, ולא בנוהג המקובל בכל עיתונות העולם, כאשר מיכתבי קוראים מקדימים את התגובה עליהם.

משה שמיר רשות הצעקה

שלב שני: מוציאים את י"ח ברנר מן הקבר, ומביאים כותרת למאמר של משה שמיר "רשות הצעקה" — וייתכן שלקורא הבקי יותר תחלוף אסוציאציה אינטליגנטית בראש, והוא ייזכר שערי בים רצחו את ברנר. כך שיוא ישנא את הערבים יותר מאשר את המשורר שלהגנתו מלץ משה שמיר.

שלב שלישי: מחבר מאמר-התגור בה זמביא ציטוט מתוך ספר שלו בתור מוטל: "ולא ידע, כי דם וחול ושמש על עתודים ללוותו כג ימי חייו, עד לאיתה שעה שיהיה רמו המהיר נספג לתוך חוזך רך תחת שמש קשה (משה שמיר תחת השמש, 1950). הקורא האינטליגנטי יותר מסיק, משה שמיר היה פעם לוחם המרסר שראה, דם מהיר נספג לתוך האדמה" (להד"ם).

שלב רביעי: אחרי הקוראים מכל הרמות באו להודותה עם משה שמיר של 1950, הוא מביא ציטוט מיתון איתן 1976: "באדמה... מבקשת בוא אלי... בוא בשמש חם תחת שמש ז'דאנוב...". הקורא הפלגמטי למד שגם לשמש יש אחת. הקורא האינטליגנטי מבין שהשמש של שמיר מאצילה אבהות על השמש של איתן איתן. **שלב חמישי:** מחפשים משהו חלש כדי לרמוס אותו. ואז משה שמיר כותב, תוך האצלה אבהית על שירו צמא-הדמים של איתן איתן: "יש הרואים בו שיר שמאלני, רחמנא-ליצקי, שיר אנטי-פאטריוטי, המוועד והעגולו לחה-יש את נאמנותם של צעירינו לחובותיהם הלאומיות...".

סיכום ביניים 1: במיכתב-התגובה ראשון של מלכה עינב, ראובן אבן וירמי ויסמן מתד. 33319, כתוב בסיום: "הכוונה היא להראות כיצד מגיב מי שאינו מכין הרכה בשירה, ומי הם קוראי העיתונות היומית — אם לא אדה?"

מדוע נדפס שיר זה בשבילם? האין זו בגידה בערכים שגדלנו וחונכנו עליהם, אנו והרכה דורות לפנינו?"

שלב שלישי: עכשיו בא ה"רחמנא ליצין" בלא הקידומת, "אנטי פטריוטי... וכי: כנגדם רואים אחרים בשיר זה מעין מוזמורת-הינה למוות, מעין תעי מודה למיליטריזם אכזרי, "פאשיזם" רחמנא-ליצין...". וכאן מיטח-המילים השמירולוגי מעשע עד לפקיעת שלפוחיות, כאשר בהחשדה ל"שיר שמאלני" אין המילים "מעין מוזמור... מעין תעמולה...".

סיכום ביניים 2: לילית נעים מרחוב הקדושים 6, רעננה, כותבת בין השאר: "ואפילו כוונת המשורר הינה להבהיר לנו כי המוות הינו החלטי. מה גם שאינו מסכימה כי יש להכין בעוד-מועד את הילדים...". ויוסף פינחסו מרחוב הדר 9, רמת-גן, שמוזנו הסיפורות מוערר, שואל במיכתבו: "האם ישירים על אודות השלום הנכסף לא ייתכנו או לא נכתבו?"

והמיכתב השלישי, ללא שם, מאחר שנכתב עליידי קטין, שבעוד שלוש שנים עומד להתגייס לצה"ל: "הודיעוטי מעצם כתיבת שורות אלה, אשר מתארות את עתידו כשאהיה בצה"ל כאשר תגיע שעת מלחמה... לא ידוע לי על עברו של מחבר זוועה זו, המנגם את שירתו של מלאך-המוות החורף ושורף נערים רכים בין כתני פלדה לוהטת...".

שלב שביעי: ועכשיו אליבא הבאבון מקדום, בא משה שמיר ומטפס על שביל הזהב של השירה, וכותב: "עצם העובדה, ששני פירושים כה מנוגדים נט" פלים לשיר אחד מלמדת, כי האמת טמונה כנראה במקום אחר...". היות שהקורא אמר עכשיו על האובייקטיביות השמירית, הוא מציג את המקום שם טמונה האמת: "במקום שבו זעקת-הכאב האנושית היא כה היוזית, עד כי לא ניתן לתחום לה גבולות...".

שלב שמיני: ולכל המפקקים, אשר טרם שוכנעו שולף משה שמיר, כמיסיונר של תרבות, כמה גולות של זכוכית: "מי שאינו חש בשיר זה את הדו הכור נולדוים האורכים-ניאשים של "ימי ציקגה" או את מוטיב הקורבן הכור פורת של תקופת המאבק ומלחמת-השיחור? — מי שלא שמע כאן צלילים מוכרים מראשית שירתם של גיבוע, ע. הלל, גורי — אינו חי כלל את האותנטיות של הארץ ושל תרבותה האמיתית...". וכך ממשיך משה שמיר באקרובטיקה המילולית שלו ומסתבך בתוך מארג של הרמת שיר מתחזות הצואה הפשיסטית, והפיכתו לחלק, "אותנטי של הארץ ושל תרבותה האמיתית".

סיכום: מזווג בין ז'אדובים של ראשית שנות ה-50' ולאומנות תרבותית מהופ-נט על-ידי עצמה, צומחת ומתפתחת לה השמירולוגיה.

א"ד גורדון 77 בחטף

מערכת הניוירוק טיימס בוק רוויו פנתה לעשרה אישים על-מנת שיציגו בפני הציבור, כל אחד, את שלושת הספרים שהרשימו אותו ביותר בשנת 1976. פראנסון גראיי הביאה בראש רשימתה את הנוסח-האמריקאי של אדם ב'רלכב מאת יורם קניוק, תוך שהיא קובעת כי הספר הינו התשובה הישראלית לקן הקוקיה של קן קייזי. אגב, בשנה הקרובה יוסרט אדם ב'רלכב בידי חברת ישראל-פילם בהקפתו של אלכס מוסיס. גלי צה"ל, שתיסכחו אשתדל את תמוג שלוש "עגנון, חשבו שההצלחה נקשת פעמיים על אותה הדלת, והחלו בהפקת סידרת תסכיתים על-פי שירה של עגנון בעיבודו ובבימויה של ע'דנה שכיט. אלא שביצוע זה, שבו מושמעת עגה יקית גילעגת מפיו של מנפרד הרבסט, גיבורו של עגנון, הביאה סופר ירושלמי נודע, ממקורביו חתן פרס נובל, לומר: "ש"י עגנון מוכן יהיה לצאת מקיבורו ולהתגייס לצה"ל — ולו רק ששירה תוסר ממישרי גלי צה"ל". מי היה מאמין שא"ד גורדון ייצא מקיבורו בראשית שנת 1977. ויאסור מילחמה על "גמר של נייר"?, ואכן, בחוברת המסובסדת לתיאטרון מסובסד במה ישראלית אור בימים אלה, מתפרסמת רשימה תחת הכותרת "פירורים", שעליה התום אחד מוכה היות. לאלה שאינם בקיאים במיכמי ורני הסיפורות העיברית, מן הראוי לציין כי מוכה היות הוא גישה מקוצרת של מילכאל חיות, שהוא דמותו הסיפורתית של א"ד גורדון ברומן ימים זלילות מאת נתן ספיטריצקי (העולם הזה, 2050). יודעי ח"ו והשם הסותר טוענים, כי מוכה היות הוא ספסבדנים יי של "אחי-נהמן, שהוא ספסבדנים של ישראל גור (היוג והקומיטר), עורך במה. בין השאר אומר א"ד גורדון / מוכה היות / י אחי-נהמן / ישראל גור על "גמר של נייר": שהתמסר בינתיים לרכילות אלימה והחל לטרוף במלתעות-נייר את במה ועורכה.

* הכוונה לסיפורי משה שמיר עצמו, הוא הלך בשדות, פירקי אליק. ** שם עט.

Advertisement for "מאריכמל" (Marichem) featuring a large graphic of the word and various text elements.